

Adamlaryň arasynda deñlik: Eýse deñlik näme?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Adamlaryň arasynda deñlik: Eýse deñlik näme? ADAMLARYŇ ARASYNDA DEÑLIK: EÝSE DEÑLIK NÄME?

Bu makalamy raýatlaryň arasynda deñlige we aýal-erkek deñligine garşy çykýanlara ýüzlenip ýazýaryn. Maksadym çekişmäniň temasyny aýdyňlaşdyrmak hem-de şu boýunça soraglary düşündirmek.

Meniň pikirimçe käbirleri hökman bir gün şu soragyň üstünden barýandyrlar:

– Garşy çykýan deñligimiz nämäni öñe sürýär?

Professor Amartýa Seniň 1979-njy ýylyň maý aýynda ABŞ-daky Stanford uniwersitetinde geçirilen seminarda eden çykyşynyň sözbaşysy «Haýsy meselede deñlik?».

Amartiýa Sen adalat düşünjesiniň beýik teoretiki mysalyndan

aňsatlyk bilen hökümet syýasatynyň çägine girip biljek ykdysady we üleşdiriji gurluşa öwrülmegine goşant goşan hindistanly ykdysatçy, filosof.

Amartiýa Sen Jon Rawlsyň başyny çekýän deňlikçi gatlagynyň içinde kategoriýalandyrlyar. Emma Rawlsyň deňlik meselesine degişli kesgitlemesine, ýagny «Syýasy jemgyýet nähili adalata gönükyär?» diýen soraga beren jogabyna garşy çykypdyr.

Rawls «birinji derejeli çeşmeleriň deň üleşige» üns beripdi.

Bularam şudy:

«Adam hukuklary» şygarynyň astynda ýer alan hak-hukuklar we azatlyklar.

Hereket azatlygy we kär saýlap almakdaky erkinlik hem-de bu ikisiniň arasyndaky halkyň ygtyýarlygy.

Girdeji we baýlyk emele getirmek.

Sosial edara-kärhanalaryň, döwlet edaralarynyň adamlara özlerinden arkaýyn bolmagyny, özlerine ynanmagyny, işleyän ýerine buýsanmagyny we ýasaýyş-durmuşlaryny üýtgetmekde höwesjeň bolmaklaryny üpjün etjek formada hormat goýmaga borçlanmagy.

DEVELOPMENT AS FREEDOM

AMARTYA SEN

WINNER OF THE NOBEL PRIZE IN ECONOMICS

“Fascinating. . . . The overall argument [is] eloquent and probing.”
—*The New York Times*

Rawls sosial sistemanyň ähli raýatlaryň ýokarda sanan birinji

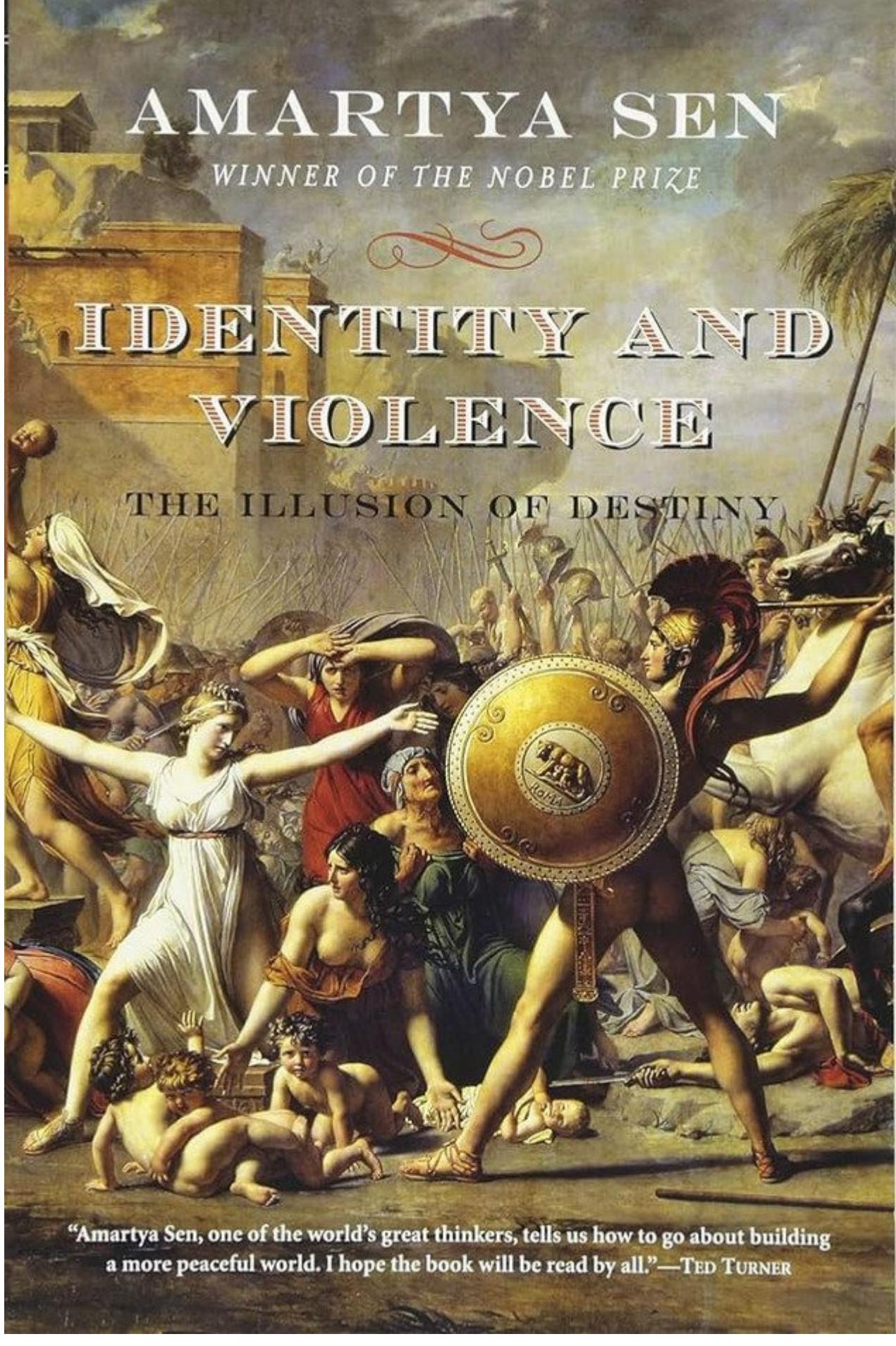
derejeli çeşmelerden deň peýdalanyп bilmegini ýola goýan guramaçylykly sferany üpjün etme borjuna baglydygyny aýdýar. Amartiýa Sen bolsa şeýle diýýär:

«Aýdylýan çeşmeleri makul derejelerde üpjün etmek, maddy, kanuny we syýasy taýdan agyr ýükdür. Döwlet bu ýuki diňe jemgyýetiň doly we hakyky ýardamy bilen göterip bilýär. Munuň özi öñünden ýardam berip biljek ýagdaýda bolmagyny talap edýär».

Ýokarda agzalan birinji derejeli çeşmeleriň deň ülesiçi üçin kanuny esasyň öñdenem bardygyny görkezýän hakyky synaglarymyz bar. Emma mundan diňe az sanly topar peýdalanyп bildi, sebäbi yzda galanlar sowatsyzdy. Ya-da umumy ykdysady aýlanşyk bilen baglanyşykly däldi. Resmi dolandyryşda täsirli formada wekilçilik edilmeýärdi. Özuni jemgyýetçilik ulgamynndaky mümkünçiliklerden mahrum eden medeni ýa-da syýasy päsgelçiliklerden ejir çekýärdi. Şuňuň ýaly birnäçe sebäpden ötri yza galanlar birinji derejeli çeşmelerden peýdalanyп bilmedi.

Rawlsyň pikiri utgaşykly kanuny we ykdysady sistemanyň bolan senagat jemgyýetlerinde peýdaly bolup biler.

Ösýän jemgyýetlerde bolsa, şahslaryň we umuman alanda ýerli jemgyýetiň, yzagalak, hatda lagşan edaralarda işleýänem bolsalar-da, gündelik praktiki goşantlary bilen iş başyndaky sistemanyň düzeldilmegine gatnaşmagyny üpjün etmäge üns bermeli.

AMARTYA SEN

WINNER OF THE NOBEL PRIZE

IDENTITY AND
VIOLENCE

THE ILLUSION OF DESTINY

"Amartya Sen, one of the world's great thinkers, tells us how to go about building a more peaceful world. I hope the book will be read by all."—TED TURNER

Amartya Seniñ pikiriçə deñligi durmuşa geçirmek, deñligi

sosial-syýasy sistemanyň düýp mazmuny hökmünde kabul etmäge iň köp mätäçligi bolan adamlaryň birinji derejede goşulan uzak wagtlayýn bejergini talap edýär.

Bu adamlaryň gürrüni gidýän müddete täsirli formada gatnaşyp bilmekleri üçin birinji derejeli gereklilik, sosial gatnaşyklar sistemasyny aýratynam halkdan gelen üýtgeşme girişimelerine açık ýagdaýa getirýär.

Şundan ugur alýan Amartiýa Sen halka durmuşyny gowulandyrma we milli ykdysady sazlaşyga baglama mümkünçiligini berjek esasy hyzmatlary üpjün etme tagallalaryna üns bermäge çagyrdy.

Şol hyzmatlaryň iň esasylary: Bilim, saglygy goraýyş, maglumat çeşmeleri, maliýe kanallary, raýat-jemgyýetçilik guramalary.

Şular ýaly düşündirişlerden soñ sözümiň başyna dolanyp, raýatlaryň arasynda deňlige ýa-da aýal-erkek deňligine garşı çykýanlara şu soragy beresim gelýär:

Ýokarda aýylan zat bilen döwlet duýgusy ýa-da Allanyň haky ýa bolmasa Şerigat bilen çapraz gelýän näme görýärsiňiz?

Munuň özi deňlige garşı çykýanlaryň öwrenişen we ilgezik zatlaryny gözden geçirip, giň pikir etmekleri üçin edilen çagyryşdyr.

Belki-de, şeýtseler, olar has owaldan basyrynp ýatan käbir hususlara açık-aýdyň düşünip bilerler.

Tewfik SEÝF,

Saud Arabystanly ýazyjy.

Çarşenbe, 11.03.2020 ý. Publisistika